

ב. ראשי הנבראים הם כוחות, שמהם משתלשלת מציאות הנמצאים ומקריהם

הנבראים הגשמיים - ידועים הם אצלנו, וחוקותיהם ומשפטיהם הטבעיים בכללם מפורסמים.

אך הרוחניים - אי אפשר לנו לצייר עניינם היטב, כי הם חוץ מדמיוננו, ונדבר בהם ובענייניהם רק כפי המסורת שבידנו:¹⁵⁵

והנה מן העיקרים הגדולים שבידינו בעניין זה הוא שכנגד כל מה שנמצא בנמצאים השפלים, נמצאים למעלה כוחות נבדלים, שמהם משתלשלים ויוצאים - בסדר אחד של השתלשלות שגזרה חכמתו יתברך - השפלים האלה, הם ומקריהם¹⁵⁶.
ונמצאים הכוחות ההם (כ) שורשים לנמצאים השפלים האלה, והנמצאים השפלים - ענפים¹⁵⁷ ותולדות לכוחות ההם, ונקשרים זה בזה כטבעות השלשלת.

הערות - ילמד ענוים דרכו

155 רמב"ם מו"נ ב, כד: "כל מה שאמר אריסטו לגבי מה שמתחת לירח - בהיגיון נאמר... אך אין האדם יודע דבר מכל מה שבשמים, אלא שיעור מתמטי זעיר זה... אומר אני על דרך מליצת השיר: 'השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם' - כלומר, האלוה לבדו יודע את מהותם האמיתית של השמים, טבעם, עצמם, צורתם, תנועותיהם וסיבותיהם בשלמות. אך באשר למה שמתחת לשמים - הוא אפשר לאדם לדעת, כי הוא עולמו וביתו אשר הושם בו והוא חלק ממנו.

זאת היא האמת. כי אנו מנועים מן הנתונים הדרושים להסקת מסקנות לגבי השמים... ולהגיע את המחשבות במה שאין הן מגיעות להשיג ואין להן הכלי להגיע אליו - הרי זה פגם שאדם נולד עמו או מין שיגעון. נעצור אפוא במקום שאליו היכולת מגיעה, ונשאיר את מה שאין להשיגו בהיגיון, למי שבא אליו השפע האלוהי הגדול, כך שראוי להגיד על אודותיו: 'פה אל פה אדבר בו'. רק המסורת מהנביאים תוכל לתת לנו הבנה ברורה בעניינים אלו שמעל להשגתנו.

156 רמב"ן לפרשת שופטים יח, ט: "דע והבן בענייני הכשפים, כי הבורא יתברך שמו כאשר ברא הכל מאין, עשה העליונים מנהיגי התחתונים אשר למטה מהן, ונתן כוח הארץ וכל אשר עליה - בכוכבים ובמזלות לפי הנהגתם ומבטם בהם, כאשר הוא מנוסה בחכמת האיצטגנינות. ועשה עוד על הכוכבים והמזלות מנהיגים - מלאכים ושרים, שהם נפש להם. והנה הנהגתם מעת היותם עד לעולם ועד, גזירת עליונים אשר שם להם". ועיין גם בדבריו לבראשית א, יא. וככלל ע"פ תורת הסוד: כל מה שנמצא בעולם הגשמי הוא משל לעולם הרוחני העליון. ועל כן יש גן עדן תחתון ועליון, וירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה, ומקדש של מטה כנגד של מעלה וכיו"ב. ועיין ברמב"ן לקדושים יט, יט שהסביר בזה טעם איסור כלאים, שבזה הוא גורם שמערבב הכוחות למעלה זה בזה, ע"ש. וראה גם בשער הגמול חלק ב סעיף ז.

157 המשל של שורשים וענפים נפלא. האדם מסתכל על עץ ונדמה לו שהכל נמצא רק בחלק הנגלה - הגזע והענפים והפירות. ובאמת כל קיומו של העץ וכל שינוי במצבו תלוי בשורשים הנכסים מעיני האדם.

מסלול 1: יום ה, יח אייר
מסלול 2: יום א, כ אייר
מסלול 3: יום ב, יט אייר
מסלול 4: יום ג, יח אייר

תפקיד המלאכים להפעיל את קיום הנמצאים ואת השינויים שחלים בהם

עוד מסורת בדינו, שעל כל עצם וכל מקרה שבנמצאים השפלים האלה, הופקדו פקידים מן הסוג המלאכיים¹⁵⁸, שזכרנו למעלה. ומשאם – לקיים העצם ההוא או המקרה ההוא בנמצאות השפלות, כפי מה שהוא; ולחדש מה שראוי להתחדש בשפלים, כפי הגזרה העליונה¹⁵⁹.

ג. העולם הרוחני הוא הקובע את מצבו של הגשמי והיא התנועה שמלמעלה למטה

ואמנם עיקר מציאות העולם ומצבו האמיתי, הוא בכוחות ההם העליונים, ותולדת (=ההשלכה, ההשפעה) מה שבהם הוא מה שבגשמים השפלים. וזה בין במה שמתחילת הבריאה ובין במה שמתחדש בהתחלפות הזמנים¹⁶⁰.

הערות – ילמד עננים דרכו

158 כדי להבין את החלוקה שבין הכוחות למלאכים, נמשיל זאת לגוף האדם: הלב ומערכת העורקים והדם מקיימים את כל האיברים, אבל השליטה כמה דם יזרוק זה אל האיבר ומה יעשה האיבר וכיצד יתפקד – על זה מופקד המוח (באמצעות מערכת העצבים והורמונים). כך גם כאן, הכוחות הם נמצאים רוחניים שמהם משתלשל הקיום של הנמצאים השפלים. לכל דבר למטה יש שורש למעלה. אבל השליטה על הקיום של הנמצאים השפלים והשליטה על פעילותם נעשית על ידי המלאכים. שני סוגים של מלאכים – עיין הגדה של פסח לראי"ה עמ' קפח.

159 תפקיד המלאכים בין השאר הוא להוציא את גזרות ה' לפועל. דעת תבונות סי' קס: "רצה האדון ב"ה לעשות מעשיו על ידי משרתים, הלא הם מלאכיו הקדושים; ועל כן רצה ושיכן שכינתו על המלאכים האלה, הם הם שלוחיו המוציאים כל גזירותיו לפועל; ואדנותו בהם תמיד, כמו שאמרו ז"ל: 'ה' בם – אדנותו בהם'. ואמרו: 'שמו של הקב"ה משותף עם כל מלאך ומלאך'. והנה, זה הכבוד עומד על כל הצבאות, ומתדבק עליהם תמיד, אך בערך המלאך וחשיבותו, גם בהם נמנו המדרגות, איש לפי ערכו". והם עושים את המעשים על ידי שפע שנשפע להם, מלבד השפע המקיים אותם, כמו שכתב בספר אדיר במרום: "וסוד העניין הוא מה שכתוב: 'ה' בם סיני בקודש', כי השכינה מתלבשת במלאכים. ופירוש העניין, כי הנה הגזרה היא שפע שנשפע כך, שבו נעשה המעשה ההוא. ונמצא שהוא דבר ממשי יוצא כוח הזיווג, ונמסר במסירה ממש אל המלאכים. והוא באמת כוח ניתן למלאך הממונה על הדבר ההוא לעשותו... והנה זהו נקרא 'מסירת הפתקין'. אמנם צריך שתדע, כי עד שלא נמסרו הפתקין נקל הוא להחזיר הגזרה. אך לאחר שנמסרו – הוא קשה מאוד. והסוד, כי עד שלא נמסרו הפתקין הנה עדיין לא יצא הכוח הזה מן המאורות, והמאורות הם ברצוא ושוב, ויכולים מהר להתחלף מהנהגה להנהגה. אבל כיוון שיצא מן המאורות והגיע אל הנפרדים, אז מיד הוא מחליף צורה, ולהחזירה הנה צריך כוח האי"ן המבליע הדבר בשורשו, וקשה לעשות זאת הפעולה. ואעפ"י בקושי גדול תוכל להמצא". ועל זה אמרו חז"ל בתענית ששלושה דברים לא נמסרו ביד שליח.

160 "מתחילת הבריאה" – העובדה שלבעל חיים יש יותר חיות מאשר בצומח, מקורה בכך שבתחילת הבריאה השורש העליון של בעל החיים קיבל הארה גדולה יותר מהשורש העליון של הצמח, שנברא בהארה מצומצמת ובהסתר גדול יותר. "במה שמתחדש בהתחלפות הזמנים" – שינויים שיש בעולם: א. לטוב ולמוטב, כגון קלקולים

והיינו, כי כפי מה שנברא מן הכוחות ההם וכפי הסידור שנסדרו והגבולים שהוגבלו - כך היה מה שנשתלשל אחר כך, לפי חוק ההשתלשלות¹⁶¹ שרצה בו הבורא יתברך שמו. וכפי מה שנתחדש ומתחדש בהם, כך הוא מה שנתחדש ומתחדש בשפלים. אכן המציאות, המצב והסדר וכל שאר ההבחנות בכוחות, הם כפי מה ששייך בהם לפי אמיתת עניינם (=שהם רוחניים, ועל כן גם המקרים קורים בהם בהתאם לעולם הרוחני), והמציאות והמצב והסדר וכל שאר המקרים בשפלים משתלשל ונעתק למה ששייך בהם לפי אמיתת עניינם (=שהם גשמיים ועל כן גם המקרים קורים בהם בהתאם לעולם הרוחני)¹⁶².

ד. שתי תנועות כלליות בבריאה וביאור התנועה שמלמטה למעלה, הנעשית על ידי האדם

והנה לפי שורש זה, תחילת כל ההוויות (=עצם המציאות והקיום) - למעלה בכוחות העליונים, וסופם למטה בשפלים. וכן תחילת כל העניינים המתחדשים (=השינויים שקורים לנמצאים) - למעלה, וסופם למטה¹⁶³.

הערות - ילמד ענוים דרכו

הנמצאים בעת קללה, או השלמות והמלאות בעת הברכה, ככתוב: "ונתתי גשמיכם בעיתם... ונתתי את שמיכם כברזל..."; ב. שינויים שיוצרים מדרגות שונות בעולם ובאדם, כמו "ארורה האדמה בעבורך" ו"עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת", ועניין "אריה כבקר יאכל תבן" וכל השינויים שיש בין הנשמה והגוף שהתבררו לעיל בפרק ג; ג. שינויים והבדלים בקדושת הזמנים תלויים בשינוי שיש בשורשים, ראה דעת תבונות ס' קנ, ולקמן חלק ד פרקים ו-ח. כל אלו נובעים מהארה והסתר שמשפיעים תחילה על השורשים והכוחות שלמעלה, ומהם - לנמצאים הגשמיים.

161 מבואר יותר לקמן חלק ב פרק ז. שם מבואר שביין הכוחות הרוחניים לנמצאים הגשמיים נמצאו הכוכבים המבטאים בכל סדריהם את השפעת הכוחות שמעליהם אל העולם הגשמי. ויש לכל זה כללים וגבולות, כמו שמבואר שם. עוד בעניין השפעת הכוכבים עיין בדעת תבונות ס' קנד. בחלק ד, ויג הרמח"ל מחלק את המציאות לארבעה עולמות: עולם האלוהות (=עולם האצילות) שכולל את כלל השפעותיו יתברך, עולם הכוחות העליונים (הוא עולם הבריאה, ונקרא ביחזקאל "כיסא" ובישעיה "שרפים"), עולם המלאכים (הנקראים ביחזקאל "חיות" והוא עולם היצירה), ועולם הזה שמתחלק לחלק תחתון וחלק עליון שהוא עולם הגלגלים (עולם העשייה ובו פועלים "האופנים" וכלל כוחות הטבע). וזהו המבנה שכאן: השפע האלוהי (=עולם האלוהות) עובר דרך הכוחות, ומשם למלאכים, ומשם לכוכבים (=אופנים) ומשם לנמצאים התחתונים.

162 למשל: התזונה - נמצאת הן בצמחים, הן בבעלי החיים, הן באדם והן במלאכים. אולם כל אחד מהם ניוון באופן המתאים למדרגתו: הצמח אינו יכול להשיג מזונו כמו בעל חיים בעל התנועה, בעל חיים אינו יכול ליצור ארוחה מחומרי הגלם כמו האדם, האדם אינו מסוגל להיות ניוון מהנאה רוחנית ומהשגות, כמו המלאך. בדומה לזה, כאשר יש צמצום חיות לכוחות הרוחניים - הדבר יכול להתבטא בצמצום ההשגה, ובגשמיות - בצמצום הגשמים.

163 אדם שעוצר כאן את לימודו, עלול להגיע לתפיסה מאוד דטרמיניסטית, שהכל כפוי מלמעלה, סיבה ומסובב. וזה היה הבסיס לעובדי עבודה זרה, שהשתעבדו לגמרי לכוחות הללו ולסדרי המזלות, וניהלו את חייהם על פי ידיעת העתידות והמזל. אולם הפסקה הבאה הופכת את הכל: אכן יש צדדים בעולם שכפויים מלמעלה, אולם כל חלק העבודה של האדם הינו בחירי וחופשי ואינו תלוי בכל אלו. יתר על כן, בכוח בחירתו הוא יכול לשנות את המציאות העליונה הדטרמיניסטית, כי הוא

מסלול 1: יום ה, יח אייר מסלול 3: יום ב, יט אייר
מסלול 2: יום א, כ אייר מסלול 4: יום ג, יח אייר

אמנם פרט אחד יש שיוצא מן הכלל הזה, והוא מה שנוגע לבחירתו של האדם. כי כיוון שרצה האדון יתברך שמו שיהיה היכולת לאדם לבחור במה שירצה מן הטוב ומן הרע, הנה עשהו בלתי תלוי בזה בזולתו, ואדרבא נתן לו כוח להיות מניע לעולם עצמו ולבריותיו כפי מה שיבחר בחפצו¹⁶⁴.

ונמצאו בעולם שתי תנועות כלליות הופכיות: האחת - טבעית מוכרחת, והשנייה - בחירית¹⁶⁵. האחת - מלמעלה למטה, והשנייה - מלמטה למעלה. המוכרחת - היא התנועה שמתנועעים השפלים מהכוחות העליונים, והנה היא מלמעלה למטה; הבחירית - היא מה שהאדם מניע בבחירתו¹⁶⁶.

והנה מה שהוא מניע - אי אפשר שיהיה אלא גשם מן הגשמים, כי האדם גשמי ומעשיו גשמיים. אבל מפני הקשר וההצטרפות הנמצא בין הכוחות העליונים והגשמיים¹⁶⁷ -

הערות - ילמד ענוים דרכו

משפיע גם עליה. ועל כל זה יש להעיר שהרצון העליון עומד למעלה מכל הכוחות והטבעים ויכול לשנות הכל כרצונו, כמו שהדגישו הרמב"ן לפרשת שופטים יח, ט על הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוהיך", והרמח"ל לקמן חלק ב פרק ז.

זו הסיבה שהרמח"ל הקדים את פרקים ג-ד, שבהם מבוארת האקטיביות של האדם ועבודתו ויכולתו, לפרק הזה היוצר את התנועה ההפוכה, ההכרחית.

164 ההחרגה של האדם היא בשני דברים: א. יש דברים שהוא אינו מושפע מזולתו, אלא הוא הרוצה והבוחר; ב. הקב"ה לא עשה אותו אוטונומי לחלוטין עד שאין בינו לבין שאר הנמצאים שום קשר, אדרבה, הוא קשר אותו באופן שבחירתו תשפיע ותיצור שינויים מלמטה למעלה! ועיין בספר נפש החיים א, א-ד שזה עניין "צלם אלוהים" שבאדם, שעניינו: בעל הכוחות כולם. והיינו שהשפעה והחסרון בעולם תלויים בו ובמעשיו.

165 ההכרח והרצון והיחסים שביניהם קשורים בעניינים פנימיים הנקראים "עיוגולים ויושר". ועיין אורות הקודש חלק ג, המוסר האלוהי אות טז והלאה.

166 כוח ההנעה נובע מהבחירה. ועל כן הנשמות לפני ירידתן לגוף הן ככל שאר הנבראים התלויים בבורא ואינן יכולות לפעול לרצונן - דעת תבונות סי' קנח: "והנה הנשמות עצמן טרם רדתן לגוף אינן אלא ככל שאר הנבראים - תלויים בבורא ית', לפי שאין להם שם עבודה בבחירה. רק אחר רדתן לגוף אז ניתן להם הבחירה, ואז בדבר זה הן תלויות בעצמן, ולא בבורא ית'ש". ועיין נפש החיים א, יב.

167 הקשר והחיבור של כל הנמצאים להווייה אחת הם המאפשרים את ההשפעות ההדדיות. דעת תבונות סי' ככד: "מציאות האדם בנוי הוא בחכמה עמוקה לאין תכלית. כי האדון ב"ה ברא נבראים רבים וגדולים, גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם, כולם צריכים למשמרתם, שאין שום דבר לבטלה; והכל עומד על הפינה היסודית, שהוא מה שהאדון ב"ה רוצה בעבודת האדם - שיתקן הוא כל החסרונות שבבריאה, ויעלה עצמו עילוי אחר עילוי, עד שידבק בקדושתו ית'... ואמנם רצה הרצון העליון שתהיה יד האדם מגעת לכל העניינים הרבים האלה - שכולם מתנועעים מתנועותיו ומעשיו של האדם. והרי אלה כונניות גדולות כאורלוגין (=שעון מכני) הזה שאופניו (=גלגלי השיניים) פוגשות זו בזו, ואופן קטן מנועע אופנים גדולים ורבים. כך קשר האדון ב"ה כל בריאותו קשרים גדולים, והכל קשר באדם, להיות הוא מנועע במעשיו, וכל השאר מתנועעים ממנו. והנה כסה הכל במכסה העור ובשר הגשמי הזה, שאין נראה אלא השטח הגופני הזה; אך באמת דברים בגו - כונניות גדולות שברא הקב"ה בעולמו לצורך העניין הזה כולו למעשיו ועבודתו, לעילוי ולתוספת

הנה בהתנועע הגשמי יגיע בהמשך ההתפעלות אל הכוח העליון שעליו. ונמצאת התנועה הזאת מלמטה למעלה, הפך הטבעית המוכרחת שזכרנו.

ואולם צריך שתדע כי גם האדם עצמו אין כל מעשיו בחיריים. אבל יש מהם שיהיו מצד בחירתו, ויש אחרים שיסובב להם מצד גזרה עליונה, לשכרו או לעונשו [וכמ"ש במקומו בס"ד (עיין בחלק ב פרק ב. ועיין עוד שם בפרק ג)]¹⁶⁸.

ואולם במה שהוא נמשך אחר הגזרה שעליו - יהיה משפטו כשאר ענייני העולם, שתנועתם מלמעלה למטה כפי מה שינועעום הכוחות העליונים. ובמה שמצד בחירתו - תהיה תנועתו מלמטה למעלה וכמו שביארנו.

ה. בכל העניינים שבהם יש בחירה האדם פועל ומשפיע בעליונים

והנה סידר האדון ב"ה שכל העניינים אשר תיפול בהם בחירתו של האדם, יגיעו להניע בתנועה הבחיריית את הכוחות ההם באותו השיעור והמדרגה שחזק להם. והיינו כי לא מעשיו לבדם יניעום, אלא אפילו דיבורו¹⁶⁹ ואפילו מחשבתו¹⁷⁰.

הערות - ילמד ענוים דרכו

קדושתו או לירידתו ופחיתותו ח"ו, וכל מצביו הרבים... כי אין הגוף משיג הדברים הרבים האלה כמו הנפש, מפני שאין הדבר נראה בגופניות, אלא ברוחניות".

ובספר נפש החיים א,ו ביאר שהיות שהאדם נברא באופן שכולל בתוכו את כל חלקי המציאות, מדומם צומח חי ומדבר ועד עולם המלאכים וכלל העולם הרוחני, והוא תמצית הבריאה, על כן הם כולם תלויים בו. וכן כתב הרמח"ל בדעת תבונות סי' פ שהגוף כולל את כל דרכי הנהגת ההסתר, והנשמה - את כל דרכי הנהגת ההארה.

168 דעת תבונות סי' קנח: "ואמנם צריך שתדעי עיקר גדול בעניין העבודה המסורה לאדם. וזה, כי הנה כל הנבראים תלויים בבוראם, ואין להם עניין זולת מה שמושפע בהם ממנו, על כן אינם אדונים בפעולותיהם ומעשיהם, אלא כל מעשיהם בהכרח מצד מה שהם מושפעים ממנו ית'. רק האדם יש לו סגולה זאת פרטית, שיש בידו הבחירה, ויש לו כוח לפעול ברצונו בלא הכרח, והוא מה שאמרו ז"ל: 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. ונמצא, שגם האדם ודאי תלוי בבורא ית' ככל שאר הנבראים, אלא שמצד העבודה ניתן לו מציאות עניין שבו לא יהיה תלוי בבורא ית' כלל, אלא ברצון עצמו; והוא זה שאמרנו, 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'... אך בכל דבר אחר ודאי שגם האדם תלוי בו לגמרי, וכמו שאמרנו, 'הכל בידי שמים'... גבול שני לחופש הבחירה הוא בזמן - כמו שהתבאר בפרק ג, שאין הבחירה אלא לזמן העבודה בלבד.

169 נפש החיים א,יג: "וכן בעניין ההתעוררות שלמעלה ע"י בחי' הדיבור. אמר עמוס הנביא ע"ה: 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחוו'. כי אמרו בזהר שלשון הגדה שייך על רזא דמלתא. הוזהיר כאן את האדם, מחמת היותו עתה בזה העולם השפל שאינו רואה ומשיג הבניין או ההריסה חס ושלום הנעשה למעלה בעולמות מכל דיבור ודיבור שלו. ויכול להעלות על דעתו ח"ו לומר: במה נחשב דיבור ושיחה קלה שתפעול שום פעולה ועניין בעולם? אבל ידע נאמנה, שכל דיבור ושיחה קלה שלו לכל אשר יבטא בשפתיו, לא אתאביד ואינו הולך לבטלה ח"ו...". ע"ש שהאריך בזה.

170 נפש החיים א,יד: "וכן על ההתעוררות שלמעלה על ידי בחינת המחשבה, אמר דוד המע"ה: 'היוצר יחד לבם המבין את כל מעשיהם' והיה צ"ל המבין כל מעשיהם... והוא כי יתכן ששני אנשים עושין עבירה אחת, ועם כל זה אין עונשן שווה... מטעם שלא היתה מחשבת שניהם שווה בעת עשיית

מסלול 1: יום ה, יח אייר מסלול 3: יום ב, יט אייר
מסלול 2: יום א, כ אייר מסלול 4: יום ג, יח אייר

אך שיעור התנועה ומדרגתה לא יהיו אלא באותו הגבול שגזרה והגבילתה החכמה העליונה¹⁷¹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

העוון, והפגם נמשך בעולמות גם לפי עניין המחשבה בשעת העשייה. ואם האחד הדביק יותר מחשבתו לעבירה - ודאי שהוא ראוי לעונש יותר גדול. כי אז הפגם מגיע ח"ו לעולמות יותר עליונים. ומטעם זה השוגג עונשו יותר קל מהמזיד. ולכן אמרו שהרהורי עבירה קשין מעבירה". נפש החיים מסביר את עניין המחשבה שפועלת בעולמות - בעת שהוא עושה מעשה של מצווה או עברה. אולם באמת יש גם מצוות שהן על המחשבה עצמה, כגון "לא תתאוה", או איסור הרהורי עריות. והנה לפי טעם זה, הטעם לאיסורי המחשבה אינו משום שהיא עלולה להביא לידי מעשה, אלא מפני שהאדם קשור לעולמות רוחניים גם במחשבתו (על ידי הציווי על כך) ולכן המחשבה עצמה פועלת ברוחניות, ללא קשר לשאלה אם תביא אחר כך לידי מעשה.

ועיין איגרת הקודש לרמב"ן, פרק ה; מסילת ישרים פרק יא ופרק טז.

171 יש הבדלים בהשפעה, ראה דעת תבונות סי' ככו: "הנה האדם עושה מעשיו, ולמעשים האלה יש תולדות, כי מפני הכונניות שזכרנו נמצא שכל תנועה קטנה שבאדם מנועעת דברים רבים וגדולים - כלל כל הנבראים העליונים והתחתונים, הגשמים והרוחנים, וכל הכוחות הנבדלים, והשפעותיו ית' בהם, וכמו שביארנו. ועם כל זה, לא כל בני האדם שווים, ולא כל המעשים שווים, כי גבולות גדולים שם האדון ב"ה לכל נבראיו בשיעור מדוקדק עד אין תכלית. וימצאו שני בני אדם, על שולחן אחד ידברו, יאכלו וישתו, ותולדות מעשי האחד יתעלו עד רום שמי השמים, ותולדות מעשי האחר לא יתעלו, ולא קרוב להם. ואביא לך ראייה ברורה: יונתן בן עוזיאל יושב ולומד - כל עוף הפורח עליו נשרף (סוכה כח, א), ואחרים לאלפים ולרבבות יושבים ולומדים, ולא יהיה להם כן - וזה מצד הפועל. ומצד הנפעל, קודשים יוכיחו, שאכילתם מצוה רבה, ואכילת חולין - לא כן, וזה וזה אוכלים אותם בדרך אחד; ולא עוד, אלא כהן האוכלים עושה מצווה, וזר האוכלים חייב מיתה. וגדולה מזו - המצוות עצמם, אמרו חז"ל (עבודה זרה ג, א): 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה', והמצווה ועושה נמצא מתקן כל הבריאה כולה, ושאינו מצווה לא תשיג ידו לעשות כן; והרי שניהם עושים מעשה אחד ולכוונה אחת.

אך העניין הוא שתנאי הפועל והנפעל בכל המתלווים להם הם המשנים ומחליפים תולדות המעשים. יונתן בן עוזיאל לפי שהוא איש קדוש ונורא מאוד, ונשמתו מעוטרת בעטרי קדושה והארה רבה, על כן כל מעשה אשר יעשה יעלה ויגיע לרומו של עולם, וינועע כל אופני הקודש; ואדם אחר שאינו כל כך קדוש, ואינו מעוטר באלה העטרות, לא יתעלו מעשיו לעילוי זה. וכאן ההדרגה רבה: לפי הכנת האדם, ולפי הכנת המעשים עצמם, והזמן, וכל שאר המתלווים. הלא זאת ההכנה הכללית שנתן הקב"ה לעמו ישראל בתחילה, להיותם מקיימים ועושים כל התורה והמצווה, כי זולת זה לא היו יכולים לעשות במעשיהם מעשה התיקון הגדול שהם עושים לכלל כל הבריאה, כמו שנבאר. ועם כל זה, בהם עצמם יש ההדרגה שזכרנו, כי לא ידמה מעשה אחד מעמי הארץ למעשה אחד מן בעלי התורה; ולא מעשה בעל התורה עצמו שאינו כל כך מקודש במעשיו למעשה המקודש ממנו; ולא מעשה המקודש למעשה המקודש יותר, מן השרידים אשר ה' קורא; וכן על דרך זה עד משה רבנו ע"ה".

וכן בנפש החיים א, יד: "והוא כי יתכן ששני אנשים עושין עברה אחת, ועם כל זה אין עונשן שווה. או מפני שהאחד שכלו והשגתו יותר גדולה מחברו, מצד ששורש נשמתו ממקום גבוה ועליון משל חברו, והעונש הוא כפי עניין הפגם שגרם למעלה. והפגם של כל אחד מגיע עד שורש נשמתו..." מטעם זה הקב"ה מדקדק עם צדיקים, כיוון שמעשיהם נוגעים למקום גבוה למעלה, מה שאין כן מי ששורש נשמתו אינו גבוה כל כך.

ו. החזרת התנועה מלמעלה למטה

ואמנם אחר התנועה הבחיריית תמשך בהכרח תנועה מוכרחת. כי כיוון שהתנועה הכוחות העליונים מצד האדם, הנה יחזרו וינעו בתנועה הטבעית את השפלים המשתלשלים מהם¹⁷².

ואולם יש בכל העניינים האלה חוקים פרטיים רבים, כפי מה שגזרה החכמה העליונה בעומק עצתה היותו נאות לבריאתו, ושוערו הדברים בשיעורים רבים, בין בהגעת התנועה מהאדם לכוחות, בין בהגעת התנועה מהכוחות לשפלים.

ועל פי הרזים העמוקים האלה סובבים כל גלגולי הנהגתו יתברך בכל מה שהיה ושיהיה.

שאלות מנחות:

- ✦ מה החילוק שבין הכוחות לבין המלאכים?
- ✦ מה הקשר בין תפיסת "הכוחות" לבין העיסוק במזלות?
- ✦ מדוע ריבוי העיסוק ביחס שבין הכוחות השורשיים לבין הנמצאים השפלים מוביל את האדם לתפיסה דטרמיניסטית ולביטול חופש הבחירה והגמול?
- ✦ הראי"ה קוק כתב שההבנה בדבר השפעת האדם בכל תנועותיו בעולמות העליונים, מביאה את האדם ליראה יותר מכל ספרי המוסר. מדוע?
- ✦ כיצד האדם משפיע באופן עקיף על הדברים שנחשבים בכלל "הכל בידי שמים"?
- ✦ מדוע בחורבן נאמר (ישעיהו לג, ז): "הן אֲרָאֶלֶם צָעֲקוּ חָצָה מְלֹאכֵי שְׁלֹם מֵרַב יִבְכְּיוּן"? (עיין בפירושו האלשיך לפסוק)

מסלול 1 - הלימוד בשישי-שבת ברמב"ן על הפרשה

הערות - ללמוד ענויים דרכו

172 על כן מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה. כל חטא משפיע למעלה ויוצר הסתר, שעכשיו העולם רחוק יותר מהאלוהות והמציאות מקולקלת יותר מלפני כן. וכן להפך במצוות. לכן אומר רשב"י בקידושין מ,ב שהאדם מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לזכות או לחובה, כי אחרי המעשה שלו - העולם שונה.

מסלול 1: יום ה, יח אייר
מסלול 2: יום א, כ אייר
מסלול 3: יום ב, יט אייר
מסלול 4: יום ג, יח אייר